

Незабутнє

«У пам'ять про діда мусимо розшукати могилу його сина»

У редакції пролунав дзвінок. Схвильована жінка, представившись, коротко переповіла історію розшуку свого дядька Бориса Задвірняка, звістка від якого надійшла у далекому 1943 році із Златополя (нині Новомиргород). Більше – ні рядочка, скільки не добивалися рідні, скільки не розшували сліди близької людини в Україні та Німеччині, сподіваючись натрапити на його прізвище серед остарбайтерів... Ми розговорилися, й виявилось, що нащадки Максима Задвірняка відновили справедливість, два роки тому повернувши пам'ять про свого діда – священника у його рідне село. А цього літа встановили пам'ятний хрест у Хабаровську, де був розстріляний Максим Задвірняк, реабілітований через багатороки...

А от про дядька так нічого й не відомо. Проте рідні не втрачають надії: а раптом ще живі свідки тих подій? А раптом хтось щось знає? Тож переповідаємо історію батька й сина й дуже сподіваємося, що хтось таки відгукнеться!

Біля пам'ятника в с. Мочулинцях – нащадки єпископа та сільчани. Попереду бабуся Леоніда Томкова – хранителька пам'яті про сім'ю Задвірняків.

Записка з натяком: тікатиму

Киянка Ольга Віталіївна Красільничук розшукує будь-які відомості про свого дядька Бориса Максимовича Задвірняка (приблизно 1924–1925 р.н.), уродженця Хмельницької області (орієнтовно с. Іванківці–Олешинські біля Хмельницького). До війни Борис навчався в Київській педагогічній школі, – війна навчання перервала. Борис приїхав до родини в місто Златопіль, а перебраться в чужі краї змусила трагічні обставини...

Батько Бориса Максим Євменович Задвірняк – єпископ Проскурівський УАПЦ. Не складно здогадатися, яка доля спіткала священника: він був арештований в 1935 році, ув'язнений як ворог народу та відправлений в табори на Далекий Схід. Розстріляний у 1938 році «за контрреволюційну агітацію» за рішенням трійки НКВС в Хабаровську. «Наш дід, – розповідає Ольга Красільничук, – на дпитах не обмовив жодного з односельців, родичів чи колеґ, не зрікався свого сану, не погодився з висунутими йому звинуваченнями, не погодився полишити українську церкву».

Багатодітна сім'я вже без батька виселили з села Мочулинці (нині Волочеський район) на Хмельниччину. Мати Людмила Арсенівна Задвірняк поселилась з дітьми в м.Златопіль на Кіровоградщині. Маючи педагогічну освіту, працювала прибиральницею в Златопільському зоотехнічному технікумі (зразу після переїзду – санітаркою на кухні лікарні). Мама та діти Юрій, Борис, Ганна жили в кімнатці при гуртожитку технікуму. Старші Олександр та Мар'яна вчилися та мешкали окремо.

Німці забрали Бориса із Златополя в березні 1943 року. Йому не було ще й двадцяти. Остання записка прийшла від нього рідним шостою березня 1943-го з села Мар'янополі. У ній він пише, що їхали вони кінями на підводі, коні були дуже слабкі, тому дуже намучились. Зупинились в сільській хаті на нічліг четверо хлопців та 10 німців. Подальший їхній маршрут (за неофіційними даними) пролягав за 17 км від Мар'янополя. Далі Борис прозора натяжав, що тікатиме, голонне, щоб сім'я була на місці в Златополі. А потім син і брат зник...

«Це наша остання надія»

У родині завжди говорили про те, що хлопець загинув. Інакше обов'язково б обізвався до рідних у Златопіль (між дітьми та матір'ю були дуже хороші, теплі стосунки). Припускали, що його застрелили німці при спробі втечі, або наша авіація розбомбила ешелон з німцями та остарбайтерами.

– Після поїздки на Кіровоградщину та розмов із старожилками ми дійшли висновку, що Бориса не планували відправляти до Німеччини, – розповідає пані Ольга. – Очевидно, німці везли хлопців на якісь роботи в межах області. Ажже майбутніх остарбайтерів із Златополя та району (включаючи Мар'янополі) відправляли із Златопільської залізничної станції до Кіровограда, потім утримували на збірному пункті в приміщенні машложиркомбінату, а вже з Кіровограда ешелонами везли на Німеччину. А тут маршрут пролягав із Златополя через Мар'янополі на півноді в протилежний бік.

Ми прагнули знайти хоч якусь інформацію про Бориса. Розмістили об'яву на сайті програми «Жди мене». Звертались у Всесвітню службу розшуку жертв

Максим Євменович Задвірняк

нацизму в Німеччині в м.Бад-Арользен. Даних про перебування Бориса Задвірняка в Німеччині у них немає. Спілкувалися з істориком-директором школи в Малій Висці, з фахівцями історико-краєзнавчого музею в Новомиргороді; з головою організації ветеранів Великої Вітчизняної війни Новомиргорода А.І.Головченком, були у сільраді с. Пурпурівка Новомиргородського району (до неї входить маленьке с. Мар'янополі, звідки сім'я отримала від Бориса останнього листа). Зверталися до продюсера Кіровоградської обласної телерадіокомпанії Олени Кваші, розклеювали об'яви з портретом Бориса в Новомиргороді, розповідали про дядька по обласному і районному радіо...

Як і де шукати, рідним Бориса радили науковці з Києва – Тетяна Миколаївна Себта, фахівець із дослідження архівних документів окупаційного періоду 1941–1944 років в Україні, та Ірина Миколаївна Преловська – кандидат історичних наук, старший науковий

співробітник відділу джерел новітньої історії України Інституту української археографії та джерелознавства ім. Грушевського НАН України.

Все було марно – ніде жодних слідів. Ймовірно, Бориса могли застрелити німці при спробі втечі десь на безлюдній ділянці шляху від с. Мар'янополі до Великої Виски або іншого населеного пункту. А бачити це могли лише німці та хлопці, що були поруч... Свідків страшних років окупації Кіровоградщини все менше. Старенькі люди не користуються інтернетом і не заходять на сайт передачі «Жди мене». А от обласну газету, переконані родичі Бориса Задвірняка, читають із великою цікавістю.

26.VI.937 г.

Моя щира подруженько! Мої кохані діточки!

Пишу Вам листа в той день, з якого офіційно рахується початок мого ув'язнення. Так, вже 2 роки календарних, як ми розсталися, любі мої. При самих сприятливих обставинах мені, як службовцю рельєвту, доведеться сидіти ще два роки. Що буде зо мною за такий час? А що буде з Вами? Де нам набрати сили на таке безталання? Тільки в надії на Бога та його благий Промисл. Ти кажеш, що ми привикли терпіти... Для цього треба мати твою дужу натуру, а я, моя голубка, тільки тоді й терплячий здаюсь, як зовсім забуваюсь. Но бувають дуже тяжкі хвилини в мому житті: сльози змішуються з попільом (коли я був сторожем та рятувався коло костра, це було в натури), забуваєш по цілим дням хліб насущний їсти... Так воно мабуть буде й до кінця неволі, правда чим раз рідше, зато в гострійшій формі. Чи не від Ваших сліз мені в такі менти тяжко на душі? Отож, любі мої, стримуйтесь в хвилини журби, не давайте волі ні серцю, ні уваї: від цього тільки гірше як мені, так і Вам. Знайте, що я хоч руйною колись вернусь до Вас, але з не переіначенною фамілією й не підміненою ідеологією. Хоч серце моє до тої пори в клапті обернеться, але й ці клапті в кожному атомі битимуться палкою любов'ю до Вас, моїх сиріток. Моє життя одноманітне. Я по-старому на конторській роботі, але вже старшим табельщиком, бо маю аж два помічкі. Народу на нашій фаланзі прибавилось – мало не тисяча всього, але завдяки наданій допомозі мені вже легше працювати. Щодня майже я дозволяю собі таку розвагу, як змагання в шашки, та спацирування по колії залізничі в межах нашої станції Болонь. Далеьше не можна – треба мати пропуск. На таких прогулянках мені завжди любо бути думкою з Вами, а тому стараюсь уникати всякої компанії.

На твої запитання про переселення на Далекий Схід я писав літвікою й зараз кажу тобі: категорично забороняю про це й думати. Я досить придивився до обставин й умов місцевого життя й певен, що без всякого зв'язку чи протекції, без солідних грошових засобів, з нашими практичними здібностями та сімейними умовами – ти напевне пропала б тут з дітьми за два-три місяці. Не вір нікому, й тут життя несолодке. Що торкається особисто мене, то дуже можливо, що після першого вересня я буду перекинаний в другий лагерь ще далі принаймні на тисячу кілометрів. Тобі трудно зібратись з думками про певну службу? Ну й гаразд. Перебивайся й далі, як можеш, в Мочулинцях.

Коли моє становище на конторській роботі зміцніє, то я обіцяю давати може невеличку, але систематичну грошову допомогу Вам. Коли б тільки подолати технічні труднощі поштового перевезення, а то б я й тепер міг дещо післати Вам з своїх збережень. Тільки раз назавжди залиши свої подяки та докори: я знаю, що роблю. В цих переказах може зрештою я більше зацікавлений, як Ви. Обов'язково напиши, чи одержали Ви від мене останній переказ на 120 крб., також останнього листа про мої відвідування театру з філософією на тему: нехай гнеться лоза, а ти дубе кріпиться.

Ну як же Ви перебились через люті морози січня та лютого, про які мені писала Мусінська і Зьозик? Чи вдалось поїхати до дітей, чи все кінчилось одним безсилним поривом? Побувай, мамо, у бідних закинутих діточок, сама відживи свою душу й у них засвіти в душі.

Васі й Дімі передай поклон від мене й скажи, що я свідомо порвав з ними всякий листовий зв'язок. Так треба. Через тиждень Великдень. Святкуйте щасливо. Тільки не згадуйте позаторішнього (коли священника арештували. – Ред.)

Цілую всіх, обіймаю міцно.

Поклін всьому Мочулинському щиролюб сестрицтву. Ваш М.З.

– Ми вражені тим, наскільки хороши, прості та співчутливі люди на Кіровоградщині, – ділиться Ольга Віталіївна. – Ми в цьому переконались щоразу, коли звертались до них в Новомиргороді, Мар'янополі і тепер – до вас у Кіровограді. Дійсно, наша земля багата на доброзичливіх, чесних людей! В Києві теж багато таких людей, але велике місто віддалає одне від одного. На жаль. А от українська глибина – інша справа. Тут люди небагаті на гроші, зате дуже сердечні і багаті на доброту! Нам старались допомогти усі – і діти, аби розшукати старожилів, і ветерани, і вчителі. Тепер дуже чекаємо відгуків на публікацію в «Кіровоградській правді». Можливо, нам допоможуть місцеві пошуковці.

Надії на те, що дядько вижив під час війни, у нас немає. Але поставити хреста та табличку на місці його поховання дуже хотілось би.

Син Олександр, мати Людмила Арсенівна, син Юрій; верхній ряд: дочка Ганна, син Борис. Ймовірно, 1940 рік. м. Златопіль

Повернення до свого приходу

...Розповідаючи про вперті розшуки дядька, Ольга Красільничук переповіла і про долю батька Бориса. Через багато років з російських архів родині вдалось дізнатися правду про його мученицький шлях та розстріл в 1938 році в Хабаровську. На центральному кладовищі далекого російського міста через 75 років, у червні 2013-го завдяки онукам отця Максима йому поставили пам'ятник на місці масових поховань розстріляних політв'язнів.

Як безцінні реліквії, сім'я береже протоколи допитів діда, його листи до родини з неволі, розстрільний акт, фото перед

на відкритті пам'ятника, батькошу забрали на третій день Великодня. Його виволокли за бороду на подвір'я на очах закладених від жаху дітей та вагітної дружини. Діти не могли зрозуміти, що роблять з їхнім улюбленим татом. А далі тато щез назавжди... Лишилися без догляду прихід, сестринський хор, безталанна сім'я.

Діти отця Максима померли б з голоду, якби не підтримка односельців. Хоч за це самі могли власти в немилиці, заняти переслідувань... Такі були часи. І все ж люди на свій страх і ризик допомагали сім'ї «ворога народу» чим могли.

Завдяки неймовірним зусиллям мами Людмили Арсенівни Задвірняк, родичам і добрим людям, п'ятеро дітей отця Максима вижили, стали хорошими людьми та спеціалістами, принесли користь народу та державі. Але ж як їм бракувало батькової опіки, ласки, розумних наставлянь. Немає в живих жодного з дітей єпископа, проте вже їхні діти знають всі місця поховання своїх батьків. Всі могилки доглянуті, провідуються рідними. Всі, крім місця упокою дядька Бориса...

Пам'ятник отцю Максиму в Хабаровську

Ольга Віталіївна надіслала знімки з архіву родини та сучасні, де зафіксовані результати невтомних розшуків. Впертість та запевзятість цієї великої та дружньої родини гідна поваги. Аж у скількох українських сім'ях були репресовані та зникли безвісти найрідніші люди, та чи всім вистачає сил, часу їх розшувати, писати зовнова історію свого роду... Онука Максима Задвірняка надіслала свідки для родини речі: листи священника, чоловіка і люблячого тата, щирої та чесної людини, написані після арешту та в заслання. «Спочатку дідові листи писались російською мовою, – пояснює Ольга Віталіївна. – Така була вимога. Потім дозволили писати рідною. Він увесь час вів щоденник та словник російсько-український, рукописний, з багатьма синонімами перекладу. Щоденник і словник збереглись. Також він змушував дітей, особливо Бориса, щодня робити записи в щоденнику. Отой дитячий щоденник і послужив причиною виселення сім'ї ворога народу з Мочулинця, адже там Борис описав всі події їх злиденного життя без батька та факт арешту тата».

Тетяна КОРИНЬ, «КП»

Від редакції. У нас є всі координати Ольги Красільничук, тож якщо ви щось знаєте про її дядька Бориса Задвірняка, звертайтеся до газети. Родина не втрачає надії!